

Pred vami je brošura, ki jo je izdala Mednarodna zveza waldorfskih vrtcev. Široki krog strokovnjakov in pedagogov ugotavlja, da je otroštvo kot otrokova pravica in osnovna potreba, ogroženo.

Starši in pedagogi želimo otrokom nuditi pogoje, ki bi jim omogočili, da bi se razvili v suverene, zadovoljne in sposobne odrasle. Danes je zelo težko najti pravo pot, ki skozi vzgojo pripelje do takšnega cilja. Ponovno se moramo naučiti opazovati otroka, saj bomo le na ta način prepoznali njegove osnovne potrebe. Kot je v nadaljevanju opisano, so prav zadovoljene otrokove potrebe v otroštvu temelj za kvalitetno odraslost. Z dobrim poznavanjem otrokovih potreb kmalu prepoznamo, kaj je za otrokov razvoj dobro in kaj ne.

Vsebina te brošure je lahko pomoč pri oblikovanju objektivno - kritičnega pogleda na razmere, v katerih odraščajo otroci. Predstavlja naj pobudo za odprt dialog in iskanje prave poti v vzgoji.

Kolektiv Waldorfskega vrtca Maribor

PRAVICA DO OTROŠTVA

OGROŽENO OTROŠTVO

Švedska pedagoginja Ellen Key je leta 1900 zahtevala in upala, da bo novo stoletje stoletje otrok, v katerem bodo njihove potrebe in želje končno močnejše opažene in zadovoljene. Vendar se njena predvidevanja niso v celoti uresničila. Sedaj lahko ugotavljamo, da je otroštvo vedno bolj ogroženo. To med drugim dokazujejo tudi podatki Združenih narodov, saj je dnevno 40.000 otrok vsega sveta žrtev lakote in bolezni.

V nekaterih delih sveta je otroštvo ogroženo zaradi vojne, bolezni in revščine. Vendar mir in blaginja v industrijskih državah ne nudita nujno tudi dobrih razvojnih možnosti otrok. Prav nasprotno, tudi tam se dogajajo, čeprav velikokrat neslišno, napadi na otroštvo. To se dogaja na skoraj vseh področjih in na vseh nivojih - gospodarskem, političnem in zasebnem. Zdi se, kot da potrebe otrok posebej v tem primeru izginjajo v ozadje ali pa so celo pozabljene (Eichholz). Podobno kot starejši in prizadeti so tudi otroci vedno bolj odrinjeni, saj imajo avtomobili, beton in sosedje, občutljivi na hrup, pogosto prednost.

Neil Postman, ameriški strokovnjak za medije, opominja: „V zgodovini pedagogike je trajalo zelo dolgo, da so bile zaznane in priznane posebnosti in razvojne zakonitosti, značilne za prva leta otrokovega življenja. Otroštvo kot socialna ideja je zaživelo šele sredi 19. stoletja. Zdi se, da danes otroštvo ponovno izgublja svoj posebni pomen, grozi celo 'izginjanje otroštva' - tudi pod okriljem modernosti.“

Otroci in mladostniki so pogosto obravnavani kot odrasli - zanje se zanimata potrošniška in medijska družba. Posledice mobilnosti, globalizacije in digitalizacije ne vplivajo le na odrasle, ampak še posebej na otroke. In gledano natančneje - moderno obravnavanje otrok in mladostnikov kot odraslih, jih ne pripravi bolje na njihove prihodnje naloge v družbi. Ravno nasprotno - ukrade jim del otroštva in na ta način moti pomembne razvojne korake ter vodi celo v motnje v razvoju.

Tako si moramo v bodoče ponovno določiti nalogo, da to postane stoletje otroka, v katerem bodo zakonitosti in pogoji razvoja otrok zaščiteni, spoštovani in uresničeni.

Zakonitosti razvoja otrok ni potrebno odkrivati. Že opazovanje otrok nam pokaže osnovne poteze pravilne, otrokom primerne vzgoje, ki bo zadovoljila življenjske potrebe otroka in mu nudila prostor za njegov razvoj.

Hamburški strokovnjak za vzgojo Peter Struck ugotavlja, da se osnovne potrebe otrok v preteklih 5000 letih niso spremenile: „Otroci želijo biti dobri in pošteni, želijo se učiti,

odkrivati in razumeti svet, želijo biti potrebni in zaželeni, želijo ljubezen, druženje z njim ljubimi osebami, želijo govoriti, poslušati, se gibati in se igrati, želijo telesni stik in prosti čas."

Kako pomembno je, da osnovnim potrebam otroka damo potreben pomen, bomo prikazali na primeru igre in zgodnjih razvojnih faz v otroštvu.

Otrokom primerni razvoj

Otroštvo pomeni čas za igro. V načinu otrokove igre se po eni strani pokaže stopnja v njegovem razvoju in odnos do okolice, po drugi strani pa se v igri oblikuje sposobnost, da se s svetom poveže z dejanji: čuteče in misleče.

Človeška volja se kaže že pri najmlajših otrocih, ki dvignejo glavo, se naslonijo na roke, pričnejo sedeti in to vedno znova vadijo, dokler ne stojijo in naredijo prvih korakov. Igro prvih

otroških let zaznamuje silna želja po udejstvovanju. Kar otrok občuti, takoj preoblikuje v dejanje. Oblikuje se igriva dejavnost, ki pretežno še nima namena in je velikokrat prepletena z navdušenjem nad ponavljanjem. Če ima ta potreba po delovanju in gibanju dovolj časa in prostora, nastane del temelja za aktivnega, dejavnega in sposobnega odraslega.

Približno med tretjim in petim letom starosti, v drugi igralni fazi, se osnovni potrebi po dejavnosti pridruži igralna domišljija. Moč otroške domišljije tako rekoč preoblikuje svet. Podobno kot v govoru, se tudi v igralni domišljiji odraža čustveno življenje otroka. Takrat nastane sposobnost obvladovanja lastnih čustev in stopanja v svet z veseljem do dela. Odrasli, ki so razvili te sposobnosti, lahko ustvarjalno oblikujejo svoje življenjske in delovne razmere.

Med petim in sedmim letom starosti lahko opazujemo tretjo fazo otroške igre, ki je povezana z intenzivnim spreminjanjem otrokove postave. Igro vedno bolj prevzemajo razumske sposobnosti, skupaj z vse boljšimi spominskimi sposobnostmi. Igra postane bolj ciljno orientirana in vztrajna. Takratni razvoj spomina je osnova za živo in individualno sposobnost razmišljanja odraslega človeka.

Otroci imajo pravico da izdatno izživijo vse igralne faze. Le tako lahko razvijejo svoje osebne sposobnosti za dejavno bivanje, bogato čustveno življenje in lastne moči razmišljanja - le tako lahko razvijejo svojo individualnost.

Naloga odraslih (in družbe) je omogočiti igro, kot tudi ostale osnovne potrebe otroka, da se razvija. Pri tem je treba zavestno spremljati in vzpodbujati razvoj otroka. Žal pa je resničnost drugačna.

Nevarnosti

Pravica do otroštva je ogrožena, saj je močno moten proces razvoja osebnosti v skoraj vseh smereh. To je takoj jasno ob omembi besed kot so: otroci - vojaki, otroško delo in zlorabe otrok, če imenujemo le nekatere. Pot, po kateri bi se naj razvijale človeške sposobnosti, so tako brutalno ovirane.

Del organizacije Združenih narodov, ki skrbi za otroke - UNICEF, je konec osemdesetih let ocenila število otrok - vojakov pod 16. letom starosti v svetu na 200.000. Do danes je to število še naraslo. Število zaposlenih otrok med 5. in 14. letom starosti so v letu 1996 mednarodne organizacije za delo ocenile na 250 milijonov. Več kot dva milijona otrok je zlorabljenih za prostitucijo, trgovino z otroci ali pornografijo.

Vedno več otrok trpi revščino - ne samo v najrevnejših državah sveta, ampak tudi tam, kjer so obdani z rastočim blagostanjem. Število prejemnikov socialne pomoči raste. V Nemčiji živi od socialne pomoči več kot en milijon otrok in mladostnikov pod 18. letom starosti. Ker si ne morejo privoščiti toliko kot njihovi prijatelji, niso le družbeno izločeni, ampak se tudi počutijo izločene. Kaj bo, ko bodo odrasli?

Kako se zaničuje pravica do otroštva ne kaže le pogled na takšne življenjske situacije. Tudi v zahodnoevropskem družinskem in šolskem vsakdanu, na področju arhitekture, planiranja prometa in medicine, pa vse do medijev, se pojavlja zaničevanje otrok. Njihova pravica do otroštva je prizadeta, njihov zdrav razvoj se ne vzpodbuja, ampak otežuje. Seznam primerov za to bi bil neskončen. V nadaljevanju smo opisali le nekatere.

Pomanjkanje gibanja

Vse preveč otrok danes svoje otroštvo presedi, na primer v avtomobilu, pred televizijo ipd. Premalo tekajo, skačejo, plezajo, se gugajo, zato je njihov občutek za ravnotežje premalo stimuliran. V gibanju ne spoznajo samih sebe in raznolikosti sveta. Pomanjkljive so njihove tipalne izkušnje, zaradi premajhnega gibanja je premalo razvita njihova finomotorika.

Že v štiridesetih letih 20. stoletja je švicarski psiholog Jean Piaget v gibanju otroka prepoznal osnovo za čustven, socialni in kognitivni razvoj otroka. Kdor ne razvije svojega občutka za ravnotežje, izgubi tudi čustveno stabilnosti, gibalne motnje pa so povezane s

počasnejšim razvojem govora. Še več: družba, ki ne vzpodbuja razvoja čutil svoje najmlajše generacije, istočasno zmanjšuje svoje intelektualne sposobnosti.

Oko je gibalni organ, ki je zaradi prekomernega gledanja televizije prisiljen v mirovanje. Hitrim premikom slike ne more slediti. Zaradi gledanja televizije se vidni kot zoži iz normalnih 200 stopinj na približno 70 stopinj. Takšni otroci so močno podvrženi nesrečam, na primer pri držanju ravnotežja ali vožnji s kolesom.

Motnje v govoru

25 % štiriletnikov ima danes motnje v govornem razvoju. Sredi sedemdesetih let prejšnjega stoletja so imeli le 4 % tri- in štiriletnih otrok takšne motnje govornega razvoja, da jih je bilo potrebno obravnavati (M. Heinemann). Danes se v družinah veliko manj govori kot včasih, kar je eden izmed razlogov za tako negativen trend v zadnjih dvajsetih letih. Starši so brez besed, televizija pa »govori«. Otroci zato govora več ne prepoznajo kot del aktivnega, ljubečega izkazovanja naklonjenosti. Vedno pogosteje govor spoznavajo le še pasivno, iz gledanja televizije, pogovorov pa skorajda več ni.

Pomanjkljiv razvoj govora se kaže tudi kot duševna zakrnelost, kot nesposobnost izražanja lastnih čustev.

Motnje v razmišljanju

K pravici do otroštva sodi tudi pravica do samostojnega mišljenja: otroci se morajo naučiti samostojno razmišljati, da bodo znali razumeti svet in samega sebe.

Pri nemotenem razvoju s pomočjo razmišljanja raste sposobnost, da to, kar smo zaznali, začutili in mislili, povežemo v smiselno celoto, da razlikujemo vzrok in posledico ter se razmišljajoče povežemo z idejami. Pri tem človeka razumemo kot ustvarjalno in avtonomno bitje.

Otrok, ki že zgodaj v svojem okolju zazna smiselne, pregledne in povezane aktivnosti, posnema in prevzame notranji red: najprej v lastnih dejanjih, potem v čustvenem življenju in kasneje v razmišljanju. Pomembno je, da ima možnost posnemati odrasle pri smiselnem delu.

Že pri otrocih je lahko miselna aktivnost okrnjena v svojem bistvu. Rudolf Steiner je na začetku prejšnjega stoletja svaril, da se pri otrocih, ki v okolju zaznavajo le nesmiselne aktivnosti, spremembe kažejo v miselni dejavnosti in tudi v možganskih strukturah.

Če danes majhne otroke primerjamo z odraslimi, lahko resnično ugotovimo, da stalna poplava dražljajev privede do drugačnega razvoja možganskih polovic in do možganskih

poškodb. Desna možganska polovica je večja, leva, odgovorna za govor in abstraktno mišljenje, pa je manjša. Limfni sistem v možganih, ki med drugim sodeluje pri nastanku predstavnih slik in razvoju otroškega čustvenega življenja, se pri večjem gledanju televizije razvija počasneje (Sanders).

Mediji, ki dogodke izločajo iz konteksta, multimedijaska poplava dražljajev in poskusi vpliva na naše razmišljanje preko govornih šablon in besednih stvaritev, pri tem uničevanju povezanega razmišljanja sodelujejo.

Medijska poplava

Magični vpliv vizualnega na naše razmišljanje je Johann Wolfgang von Goethe opisal že pred 200 leti: „Neumnosti lahko govorimo, / lahko jih tudi zapišemo, / vendar to ne bo ubilo ne telesa ne duše. / Vse bo ostalo po starem. / Ko pa neumnost postaviš pred oči, / ima ta magično moč / in duh postane hlapec.“ (iz: Zahme Xenien).

Magični moči slik se zelo težko izmaknemo. Živimo v mednarodni medijski družbi. Mediji so vseprisotni - človeku služijo, hkrati pa ga uročijo.

Po raziskavi UNESCO 93 % otrok gleda televizijo več kot tri ure na dan. Povprečni nemški otrok med tretjim in petim letom gleda v ekran približno 28 ur tedensko. Tako imajo nekateri otroci do konca petega leta za seboj že 6.000 ur, preživetih pred televizijo. V statističnem povprečju otrok do 14. leta starosti pred televizijo preživi 18.000 ur, kar je več kot v šoli.

Danes so otroci drugačni. Tako lahko na primer brez težav uporabljajo tehnične aparate. Istočasno sprejmejo več informacij kot generacija njihovih staršev. Vendar pa nimajo nobenega interesa za pogled na cvetoči travnik in trpijo zaradi kroničnega pomanjkanja domišljije.

Mnogi otroci pri poslušanju več ne zaznajo medsebojnih povezav. Raznolikost vtisov zaznajo le še po koščkih in površno. Govorimo o „konfeti generaciji“, o „hopping maniji“, oziroma otroci s kratko koncentracijo (Opacshowski). Takšni simptomi so povezani v klinično sliko druge bolezni: Attention Deficit Disorder (ADD), ki je neke vrste bolezen učenja. Kaže se kot pretirana spontanost, hiperaktivnost in raztresenost.

Mediji imajo svoj vpliv tudi na vrednote. Z množičnimi mediji prihajajo v dom oglasna sporočila. Slike, predstave in pogledi zaznamujejo in določajo sliko, ki si jo otrok ustvari o svetu, oblikujejo otrokove potrebe in norme. „S tem so dobili oglasi strukturiran pomen za otroške samokoncepte.“ (Melissa Müller)

S televizijo se otroci naučijo, da lahko v primeru, ko jim kaj ni všeč, enostavno prestavijo program. Barry Sanders opozarja: „Zavedati se moramo, da otroci takšen način obnašanja prenesejo na življenjske situacije. Menijo, da to, da nekoga zapustijo, ni nič bolj pomembno kot če izklopijo televizijo ali prestavijo na drugi program.“

Televizija ne povzroča dolgočasje in ne daje nobene vzpodbude. Otrokom, ki veliko gledajo televizijo, si ni potrebno česa izmisliti, da bi se zaposlili. Pogosto tudi niso več sposobni, da bi se samozaposlili. Ne uporabljajo več svoje domišljije, da bi izumili nove igre ali si oblikovali lasten svet – samo na gumbе še pritiskajo.

Medtem ko lahko pri pripovedovanju zgodbe v notranjosti poslušajočega otroka nastanejo notranje slike, televizijske slike preženejo dar domišljije. Trajno gledanje televizije ne zakrni le glasu, ampak zato trpi tudi razvoj govora. Vendar pa brez govora in razmišljanja ne moremo reflektirati vizualnih vtisov. Naraščanje gledanja televizije je pri otrocih vzporedno povezano s povečano nezmožnostjo govorjenja. To pa spet delno vpliva na naraščajočo agresivnost: „Kdor se sam ne zna izražati, ne zaupa besedam drugih in dvomi v verbalno reševanje konfliktov. Kdor ne pozna besede kot orožja, poseže po fizičnem orožju. Ali povedano drugače: pištola je pisalni stroj analfabeta.“ (Sanders).

Nasilni vzorniki

Nasilje je vedno obstajalo. Vendar pa se je v preteklih letih kvaliteta nasilja pri otrocih in mladostnikih spremenila:

- Včasih je bilo na šolskem igrišču konec pretepa, ko je nasprotnik ležal na tleh. Danes zmagovalec poraženca še brcne.
- Mladostniki morijo, ker „so slabe volje“ ali ker „jih zanima, kako je to“.

Tako kot pomanjkanje gibanja in nesposobnost komunikacije, tudi preobilica slik, ki jih otroci in mladostniki doživljajo, vendar jih ne morejo več predelati in razumeti, sodi k vzrokom za povečanje agresivnosti.

Ni dvoma, da slike nasilja, ki jih otroci in mladi vidijo in doživijo, ko se predvajajo po televiziji, prodrejo v njihovo notranjost. Tako postane nasilje primerno in vsakodnevno. Notranja meja, da sami postanejo nasilni, se izredno zniža. Veliko pove pogled na skrito nasilje v domnevno nedolžnih otroških risankah – kritičnemu gledalcu zastane dih, ko vidi, kako se počlovečene živali pretepajo.

Vendar pa za agresivnost otrok in mladostnikov ne moremo kriviti le slik nasilja (Benz). Nasilja namreč ne doživljajo le v medijih, ampak tudi v svojem vsakodnevnem okolju: v družini, v šoli, v prometu. Nasilje doživljajo tudi v govoru in v glasbi, ki jo poslušajo. Doživljajo nasilje proti ljudem in nasilje proti stvarem. Tudi v družbenem in političnem

življenju doživljajo nasilje - vojni konflikti, religiozni in politični fanatizem. Doživljajo tudi nasilje proti vrednotam, kot so dobrota, resnica in lepota - ali pa teh vrednot sploh ne spoznajo.

Nasilje nima le enega vzroka in nima le ene pojavne oblike. Kdor se želi zavzemati za pravico do otroštva, se mora na vseh ravneh boriti proti nasilju v naši družbi.

Droge? Ne!

Število novih kriminalnih narkomanov v Nemčiji je v preteklem letu naraslo za 20 %. Kljub temu, da podatka o njihovi starosti ni, lahko izhajamo iz tega, da je delež mladostnikov še višji in da so droge prisotne v vseh družbenih slojih. Država je zaskrbljena zaradi povečanja pripravljenosti mladih, da posežejo po tabletkah. Ugotavlja, da so v letu 1997 največ ecstasy-ja uporabljali mladi med 16. in 25. letom starosti, iz srednjega družbenega sloja, ki so socialno integrirani.

Vedno pogostejše poseganje po drogi (vključno z alkoholom) pri otrocih in mladostnikih se lahko razume tudi kot odgovor na ukradeno otroštvo: pomanjkanje čutnih izkušenj, premalo razvit čustveni svet, motene socialne sposobnosti in manjkajoče vrednote.

Tako Felicitas Vogt našteje 4 motive za uporabo drog pri otrocih in mladostnikih:

- hrepenenje po intenzivnem, izpolnjenem življenju,
- hrepenenje po toplini, ugodju, upoštevanju in preglednosti človeških odnosov,
- hrepenenje po smiselnosti lastnih dejanj, razumevanju lastnega življenjskega smisla,
- hrepenenje po religiozni izkušnji, duhovni dimenziji bivanja.

Za zdravljenje odvisnosti od drog ne obstaja univerzalno zdravilo, saj ima tudi odvisnost mnogo vzrokov. K preprečevanju odvisnosti pa lahko prav gotovo štejemo pravico do razvoja, primerne otroku.

PRAVICA DO OTROŠTVA - ČLOVEKOVA PRAVICA

Poziv mednarodnega združenja waldorfskih vrtcev

Vsi vemo:

- Otroci danes živijo v svetu brez smiselne orientacije. • Otroke zlorablajo (ne le spolno, ampak tudi kot potrošnike), si podrejajo, omejujejo v njihovem razvoju. • Delež govorno motenih otrok v starosti od treh do štirih let je narasel na 25 % in še raste. • Vedenjske motnje v predšolskem obdobju so dosegle podoben, skrb zbujujoči obseg. • Otroci so preplavljeni z umetnim svetom medijev.
- Otroci so omejeni v čutnem razvoju - to pomeni, da so omejeni tudi v razvoju govora in razuma. • Otroci so obdani z nasiljem, egoizmom in ravnodušnostjo. • Otroci trpijo nervozo, motnje spanja, imajo astmo (vsak 10. otrok v Nemčiji ima astmo), nevrodermitis ipd.

Kaj otroci potrebujejo:

- Otroci potrebujejo domišljijske svetove. • Otroci potrebujejo čas in želijo doživeti elementarne izkušnje. • Otroci potrebujejo moralno notranje prepričanje odraslih.
- Otroci iščejo orientacijo v svetu po vzoru vzgojitelja, svojo človečnost lahko dojamajo le pri srečanju z ljudmi. • Otroci potrebujejo našo pomoč, našo zaščito, vso našo pozornost. • Otroci potrebujejo pravljice, svoje igre in prostor. • Otroci potrebujejo prostor za gibanje in želijo uporabljati svoje čute.

Kaj lahko storimo starši in vzgojitelji?

- Na svojih starševskih večerih se lahko pogovarjamo o temi „Pravica do otroštva“. • Kot vzgojitelji lahko jasno in razumljivo pokažemo, na kako raznolik način waldorfska pedagogika otroštvo krepi, ščiti in vzpodbuja. • Poglobimo lahko kontakte z mediji in o waldorfski pedagogiki govorimo, o njej pišemo in razlagamo, zakaj kaj delamo, kako kaj naredimo in kaj s tem povzročimo. • Starši in vzgojitelji lahko iščemo povezave z drugimi organizacijami, na primer cerkvijo ali otroškimi zvezami, in jih poglobljamo. • Skupaj lahko na bazarjih, praznikih in dnevih odprtih vrat z letaki, plakati ali informativnimi stojnicami opozarjamo na temo „Pravica do otroštva“. • V svojih vrtcih lahko imamo konference na to temo. • Planiramo in izvedemo lahko nadregionalne intervjuje, pogovorne oddaje in mednarodni kongres na to temo. • Prihodnje leto lahko označimo kot leto „Pravice do otroštva.“
- Otroci čakajo na našo moč in našo pomoč - imajo pravico do svojega otroštva.
- Če imate še kakšne ideje in pobude, da bi izvedli projekt na temo „Pravica do otroštva“, poznate pomembne rezultate raziskav na temo razvoj in motnje v razvoju pri otrocih, nas o tem obvestite.

Za upravni odbor in delovno skupino »Pravica do otroštva«
Peter Lang, Stuttgart

Peter Lang, Susanne Pühler
Pravica do otroštva (Recht auf Kindheit)

Prevod besedila:
Danijela Albreht

Izdajatelj:
Zavod za razvoj waldorfske pedagogike Maribor
Waldorfski vrtec Maribor - Mavrična dežela
Wilsonova 18
2000 Maribor
Telefon: 02 42 15 350
e-mail: waldorf.vrtec@amis.net
spletna stran: www.waldorf-maribor.com

